

'Ovom izložbom želimo reći da Laibach nije samo glazba, već i dizajn'

Tekst **DUBRAVKO JAGATIĆ** Fotografije **SAŠA ZINAJA/FOTO, ILUSTRACIJE GALERIJA HDD-a**

U galeriji HDD-a u Zagrebu otvorena je izložba „Laibach: Dvorana zrcala 1980 - 1995“ koja prikazuje prvih 15 godina djelovanja grupe Laibach s rakursa dizajna, od plakata preko omotnica ploča do različitih predmeta, uzoraka i znakova koji su obilježili njeno djelovanje. Provokacija kao autorski izraz od početaka Laibacha bio je njen zaštitni znak u glazbi i vizualnoj umjetnosti.

„U priči o Laibachu konstantno se urbane legende, medijski mitovi i novinske ali i njihove vlastite mistifikacije isprepliću s istinama, faktografijom i crnim rupama u znanju, upravo stoga što je to od početaka jedan od temeljnih modusa njihova djelovanja“, piše u najavi izložbe koja svojim opsegom nije iscrpna retrospektiva tog velikog opusa, već kroz arhivske materijale, vizuale, glazbu i multimediju, kombinirajući originalne artefakte, dokumentarne materijale i reprodukcije, tematizira prvih petnaest godina djelovanja multimedijskog kolektiva Laibach.

IDEOLOGIJA JEKODLAIBACHA vrlo često glavni izvor inspiracije i svakoj su ideologiji pristupali slično, sarkastično ismijavajući zadrte ideološke dogme, radeći paralelu između naočigled suprotnih ideologija. „Često su se njihovi istupi i radovi tumačili kao politička provokacija, da kroz umjetnost govore o politici, dok su kroz politiku govorili o umjetnosti, prvenstveno o ideologiji visokog modernizma“, istaknuo je Dejan Kršić, s Markom Golubom kustos ove izložbe, grafički dizajner i profesor na Odsjeku dizajna vizualnih komunikacija na UMAS-u u Splitu.

S obzirom na to da Laibach negira institucionalne hijerarhije i moći tradicionalnog muzejsko-galerijskog umjetničkog sustava, pitali smo Kršića kako su likovni kritičari i povjesničari umjetnosti u to vrijeme percipirali njihove radove. „Takozvani institucionalni uglavnom nikako. Umjetnici

➤ Marko Golub i Dejan Kršić kustosi su izložbe o slovenskoj grupi Laibach

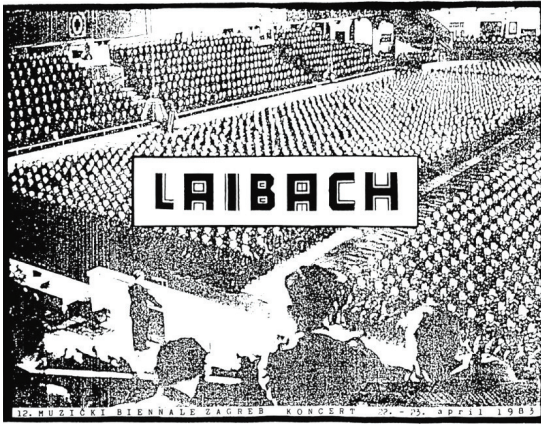
takozvane nove umjetničke prakse koje se često naziva konceptualnim umjetnicima i mlađi kritičari, uglavnom povezani s rock scenom, odmah su uvidjeli važnost njihova rada. Od sredine osamdesetih Laibach se koncentriše na glazbenu proizvodnju, dok njihove motive preuzimaju, obrađuju i razvijaju druge skupine NSK, prije svega Irwin i Novi kolektivizam koji djeluju i kao vizualni propagandisti Laibacha“, rekao je.

Laibach je najuspješniji i najdugovječniji umjetnički projekt ponikao u bivšoj Jugoslaviji. Kršić i Golub ističu da su među prvima inzistirali na anonimnosti kolektivnog rada, odnosno funkcionalnim organizacijskim identitetima koji nadilaze građanske identitete članova.

PITALI SMO GOLUBA KOLIKO JE KOLEKTIVNA anonimnost bio zaštitni znak djelovanja. „Anonimnost i kolektivni rad nisu tako egzotični kao što se možda na prvi pogled čini, posebno danas u našoj

hiper-individualističkoj kulturi gdje su osobni interesi ispred interesa zajednice i gdje je ogroman dio naših dnevnih aktivnosti, posredovanih društvenim mrežama, neka vrsta narcističkog marketinga. Inzistiranje na kolektivnom kod Laibacha polazi iz mnogo različitih izvora, u umjetničkom smislu to je dio kontinuiteta koji seže od povijesne avangarde, preko fluksusa i situacionizma do konceptualne umjetnosti. U isto vrijeme, riječ je i o radničkoj kulturi, ne samo zato što članovi Laibacha dolaze iz Trbovlja koje je rudarski grad, nego i zbog ikonografije. Kolektivni identiteti su u srži rock kulture, od Beatlesa i Rolling Stonesa, preko Kraftwerka koji je dijelio isti senzibilitet za eklektično, strojno i industrijsko kao i Laibach, pa sve do Ramonesa s njihovim unificiranim frizurama i dres kodom koji nije ništa drugo nego uniforma. Govorimo o stvarima koje Laibach nije izmislio, ali ih je doveo do krajnjih konzekvenci“, rekao je Golub, urednik

IZLOŽBA 'LAIBACH: DVORANA ZRCALA 1980 - 1995' otvorena u galeriji HDD-a u Zagrebu prikazuje ključnih prvih 15 godina vizualnog djelovanja grupe Laibach, od plakata preko omotnica ploča do različitih predmeta, uzoraka i znakova. Provokacija kao autorski izraz bio je zaštitni znak tog slovenskog benda

➤ Muzički biennale, 1983.; Ausstellung Laibach Kunst, pozivnica, Zagreb, 1983.; Ljubljana, Zagreb, Beograd, plakat, 1987.; Smrt ideologije, 1982.

internetske stranice dizajn.hr i od 2011. voditelj galerije HDD-a Hrvatskog dizajnerskog društva.

Laibach je tijekom karijere duže od 45 godina održao niz koncerata širom svijeta, realizirali su glazbu za filmove i kazališne predstave, obradili Bacha i Wagnera, sjevernokorejske pjesme i soundtrack filma "Moje pjesme moji snovi" (The Sound of Music, 2018.), održali niz izložbi i u petom desetljeću rada objavljuju neke od najsnažnijih i najkompleksnijih radova (Alamut, 2025.). Projektima poput box seta "Revisited" (2020.), muzičkim re-enactmentom historijskog koncerta na zagrebačkom Muzičkom bijenalu 1983. pod nazivom "We Forge the Future - Live at Reina Sofia" (2021.), albumima "Sketches of the Red Districts" (2023.) i "Opus Dei Revisited" (2024.), obradom pjesme "Top" Bijelog dugmeta "Die Kannone" te nastupom "Četvrto zasjedanje AVNOJ-a" na AVNOJ Festu u Jajcu 29. studenoga 2025. preispitali su vlastiti rad osamdesetih i devedesetih. Ovih su dana objavili singl „AllGoRhythm“, najavu albuma „Musick“ koji bi trebao biti objavljen 1. svibnja.

Pitali smo Kršića koliko je njihov današnji vizualni izraz sličan ili drugačiji od onog na početku karijere. „Već više od dva desetljeća dio starih Laibachovih fanova ima problem s novijim radovima, smatraju da su se promijenili, prodali i izdali inicijalnu ideju. Međutim, to pokazuje da su ranu, industrialnu fazu, shvaćali prvoloptaški. Zadirvljujuće je kako 40 godina bend obrađuje iste teme i probleme: odnos umjetnosti i politike, ideologije i industrije zabave. Zato novi singl nije tematski različit od njihovih ranih radova. Stilska dosljednost nikad nije bila ideja i cilj djelovanja Laibacha, na početku su manifestno proglasili kraj epohe stilskih gibanja“, rekao je.

MARKO GOLUB KAŽE DA OVOM IZLOŽBOM žele reći da Laibach nije, niti je ikad bio, samo glazba, nego u ogromnoj mjeri upravo dizajn. Također su ih pokušali i čitati malo drukčije, jedan od razloga je i taj što nas je malo žuljala ta riječ 'provokacija', činilo nam se da Laibachova priča nije tako jednostavna. Problem recepcije Laibacha je upravo to što se nijedan od artefakata, slika, gesti i iskaza koji čine njihove pojavnost ne da jednoznačno interpretirati. Drugim riječima, svaki pokušaj čitanja Laibacha vraća se promatraču u lice, govori

više o njegovim željama, fantazijama, tjeskobama, traumama i sposobnosti da prepozna predstavljene reference i poveže ih u smisljeni sklop, nego o Laibachu. U tom smislu, metafora ogledala čini se ključnom u slučaju Laibacha, promatrač, a ne Laibach je taj koji u njihove vizuale, plakate, crteže, omote ploča i uniforme unosi tamu, jezu i strah koji se slute, ali nikad ne otkrivaju svoje lice do kraja. Pri susretu s njihovim radom neprestano se pitamo što smo stvarno vidjeli, a što smo donijeli sami. Zato se izložba i zove 'Dvorana zrcala', rekao je.

Jedna od Laibachovih najranijih i najpoznatija vizualna provokacija bio je prijedlog plakata za Dan mladosti 1987. koji je bio prepravljen nacistički plakat iz 1936. Pitali smo Kršića koliko je taj istup bio vrhunac vizualne provokacije ili smatra da je bilo više provokativnih momenata u njihovu vizualnom izrazu tijekom prvih 15 godina. „Pojam provokacije prilično je izraaban u komentarima njihova rada. Ta provokacija nikad nije bila teleološka u smislu opozicijskog, disidentskog djelovanja. Utoliko su se ponekad javljali začudni spojevi i sudari opozicijske, mahom nacionalističke scene u Sloveniji i Laibacha, odnosno NSK. I ta priča o plakatu se pogrešno tumači: glupim generalima koji su bili u organizacijskom odboru i koji ništa ne znaju o umjetnosti i dizajnu podvalili su nacistički plakat i tako razotkrili njihov totalitarni ukus. Međutim, organizacijski odbor je i izabrao Novi kolektivizam jer su znali što rade, njihovi raniji plakati radeni su

po istim kolažno-montažnim principima, s vrlo sličnim izvorima iz arsenala nazikunsta i socrealizma. Niz plakata za Dan mladosti, primjerice oni Branislava Dobanovačkog, pokazuje težnju da se ta manifestacija predstavlja suvremenim likovnim izrazom, bliskim mladoj generaciji. Tu situaciju su iskoristili oni koji su u tom plakatu vidjeli materijalni dokaz da su ne samo NSK, Novi kolektivizam i Laibach, nego slovenska scena općenito i slovenska politika fašistički, nacionalistički i antijugoslavenski opredijeljeni. Paradoksalno, zamjenski plakat koji je realiziran za Dan mladosti je u svojoj vizualnoj poruci doista antikomunistički, s motivom lipova lista, svojevrsnog slovenskog simbola kojeg poput nametnika nagrizla crvena zvijezda.“

KRŠIĆ I GOLUB POKRILISU PERIOD OD osnivanja Laibach Kunsta u Trbovlju, 1. lipnja 1980., preko uspona na domaćoj i međunarodnoj sceni, medijskih skandala i moralne panike koji su pratili njihov rad, do trenutka kada je 1995., u opkoljenom Sarajevu, u sklopu turneje "Occupied Europe NATO", na kojoj su promovirali album "NATO" s Neue Slowenische Kunst, u Narodnom pozorištu simbolično proglašena NSK Država Sarajevo i održana dva koncerta, od kojih je drugi bio 21. studenoga 1995., na dan potpisivanja sporazuma u Daytonu. Pitali smo Goluba postoji li danas umjetnički pravac koji bi slijedio ideologiju Laibach Kunsta i NSK-a.

„Vjerojatno ne postoji 'pravac' jer je upravo tu ideju 'stilskog pravca' parodirala Laibachova generacija, ali postoji nekoliko vrlo zanimljivih pojava koje su bliske Laibachu i NSK. Jedna od tih ima veze s Kršićem i zove se Nova Evropa, a započinje s radom neposredno nakon Laibacha. Nekoliko godina kasnije na bliskim osnovama formiran je i Studio Imitacija života Darka Fritza i Željka Serdarevića, a među njih bi bilo intrigantno uvrstiti i jednu naizgled posve drukčiju formaciju, a to je Greiner & Kropilak Mail Art Office. Sve tri su dijelile isti odnos prema pitanju kolektivnog autorstva nasuprot individualnom, isti odnos prema ideji originalnosti i neponovljivosti umjetničkog djela, ali i otvarali su vrata u stvarnost koja je paralelna našoj, koja je košmarna i snovita, poznata i nepoznata, čije slike ne nose jednoznačne poruke, ali su relevantne za naše vrijeme“, rekao je. Izložba je otvorena do 20. ožujka.

**'OVOM IZLOŽBOM
želimo reći da Laibach
nije samo glazba, nego
u ogromnoj mjeri
upravo dizajn, splet
vizualnih referenci,
simbola, medijskih
slika i situacija', kaže
Dejan Kršić**